

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het Europese Hof over hulp bij suïcide

den Hartogh, G.A.

Publication date
2003

Published in
Ars Aequi

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

den Hartogh, G. A. (2003). Het Europese Hof over hulp bij suïcide. *Ars Aequi*, 52, 96-104.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Het Europese Hof over hulp bij suïcide

Trailer

In het recente *Pretty*-arrest heeft het Europese Hof voor de Rechten van de Mens vastgesteld dat onder het EVRM staten het recht hebben om hulp bij suïcide categorisch te verbieden. De overwegingen van het Hof maken duidelijk hoe het recht op leven (art. 2) opgevat moet worden: het recht beschermt niet de vrijheid om zelf over leven en dood te beschikken, en zelfs niet het subjectieve belang van de rechthebbende, maar het leven als een objectief rechtsgoed. Toch wordt legalisering van hulp bij suïcide en euthanasie daarmee niet uitgesloten. De mogelijke rechtvaardiging daarvoor zou via het recht op een privé-leven (art. 8) moeten lopen. Bij legalisering geldt de eis dat kwetsbare personen worden beschermd, maar staten hebben een zekere beoordelingsvrijheid om te bepalen of dat het geval is.

Personalia

Govert den Hartogh is hoogleraar Ethiek aan de Universiteit van Amsterdam, en auteur van: *Mutual Expectations, A Conventionalist Theory of Law* (Kluwer 2002).
Govert den Hartogh^{*1}

In de Europese discussie over euthanasie en hulp bij suïcide spelen twee grondrechten een rol: het recht op leven (art. 2 EVRM) en het recht op een privé-leven (art. 8 EVRM). Volgens sommigen moet het recht op leven zo worden opgevat dat het een staat niet kan worden toegestaan euthanasie te legaliseren; volgens anderen komt het recht op een privé-leven neer op een zelfbeschikkingsrecht dat ook een recht impliceert om met hulp van anderen te sterven. Dit zijn de uiteinden van een continuüm waarop veel tussenposities mogelijk zijn. Hoe moeten het recht op leven en het recht op een privé-leven worden opgevat, elk voor zich en in hun onderlinge samenhang? Het is interessant om met deze rechtsfilosofische vraag in het achterhoofd het EHRM arrest *Pretty tegen het Verenigd Koninkrijk* van 29 april 2002 te lezen. Aan de hand van dat arrest kunnen de mogelijke antwoorden op deze vraag in kaart worden gebracht. Dat is de bescheiden hoofddoelstelling van deze bijdrage. Bescheiden, omdat ik mij niet zal verdiepen in de morele en rechtsfilosofische mérites van de verschillende posities. Het gaat mij slechts om het ontwerp van een conceptuele kaart. Wel zal ik ook nagaan hoe de manier waarop de relevante grondrechten in het arrest worden geïnterpreteerd, zich verhoudt tot de desbetreffende opvattingen die aan het geldende Nederlandse recht ten grondslag liggen, zoals zich dat eerst door rechtspraak heeft ontwikkeld en recent door wetgeving is gecodificeerd.

1. Het recht op leven als beschermde keuzevrijheid

Dianne Pretty was een 43 jaar oude Britse vrouw die aan Motor Neuron Disease leed, een neuro-degeneratieve ziekte vergelijkbaar met het bekendere ALS, die de patiënt geleidelijk berooft van elk vermogen haar spieren te gebruiken totdat zij ook niet meer in staat is adem te halen en dus stikt. Pretty's toestand was al zover achteruitgegaan dat zij niet meer in staat was zonder hulp van anderen suïcide te plegen. In juli 2001 verzocht zij daarom de Director of Public Prosecutions toe te

---

* Govert den Hartogh is hoogleraar Ethiek aan de Universiteit van Amsterdam, en auteur van: *Mutual Expectations, A Conventionalist Theory of Law* (Kluwer 2002).

¹ Met dank aan Maurice Adams en John Griffiths voor hun commentaar.

zeggen dat hij haar echtgenoot niet zou vervolgen als die haar de nodige hulp zou geven. Zijn beslissing om die toezegging te weigeren vocht zij aan bij de Divisional Court en de House of Lords, en uiteindelijk bij het Europese Hof voor de Rechten van de Mens. Op 11 mei 2002 overleed zij, twaalf dagen nadat het hof haar beroep had afgewezen.

De vraag kan gesteld worden of de uitspraak van het Hof, gezien de overwegingen waarop die uitspraak stoelt, gevolgen zou kunnen hebben voor de recente Nederlandse (en Belgische) euthanasiewetgeving.² In NJB van 14 juni 2002 en Medisch Contact van 9 augustus 2002 heeft dr. M.A.J.M. Buijsen interessante beschouwingen aan die vraag gewijd.³ Vooral in het tweede artikel komt hij er dichtbij te concluderen dat de op 1 april 2002 in werking getreden Nederlandse euthanasiewet in strijd is met het EVRM. Daar valt echter meer over te zeggen.

Een centraal element in het betoog van Pretty en haar advocaat was de stelling dat het recht op leven zoals neergelegd in artikel 2 van het verdrag, een recht op sterven impliceert. Buijsen concentreert zijn betoog op die stelling. De advocaat onderbouwde die stelling namelijk met behulp van een redenering die in het Nederlandse gezondheidsrecht bekend is uit het werk van Leenen⁴, en die in het **kamerdebat** over de euthanasiewet ook door de ministers van VWS en Justitie werd gebruikt om aannemelijk te maken dat die wet wel degelijk verenigbaar is met het EVRM. Alle fundamentele rechten, aldus die redenering, zijn nadere invullingen van het zelfbeschikkingsrecht. In het algemeen wil ieder mens doorgaan met leven, en het recht op leven beschermt dan die keuze tegen interferentie van anderen. Maar het kan niet de bedoeling zijn dat hetzelfde recht de vrijwillige keuze voor de dood onmogelijk maakt. Als het recht op leven een zelfbeschikkingsrecht is, moet ik het ook kunnen uitoefenen door een ander toestemming te geven mij te doden. Daarom impliceert het recht op leven ook het recht om te sterven, zelfs als daarvoor de hulp van anderen nodig is. (Wat overigens nog weer niet hetzelfde is als een recht op die hulp.⁵)

In de uitspraak van het hof wordt de redenering van Pretty's advocaat en van Leenen verworpen. Sommige rechten worden in het verdrag geformuleerd in termen van vrijheid, en van "vrijheid" is alleen sprake als er keuzemogelijkheden zijn. Zo houdt het recht op vereniging in dat je altijd kunt besluiten je bij een bepaalde club niet aan te sluiten. Maar artikel 2 behoort niet tot deze categorie van rechten. Het artikel is "unconcerned with issues to do with the quality of living or what a person chooses to do with his or her life."⁶ Het gaat daarin uitsluitend om de bescherming van het goed waarop een recht wordt erkend.

---

² Resp. Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding, Stb 2001, 194; Wet betreffende euthanasie, Parl. St. Senaat 2001-2002, nr. 2-244/26. Een ander land waar althans hulp bij suïcide, mist niet uit kwaadwillende motieven, uitdrukkelijk is toegestaan is Zwitserland. Die hulp is daar niet alleen aan artsen voorbehouden.

³ M.J. Buijsen, "De betekenis van Pretty v. Verenigd Koninkrijk voor de Nederlandse euthanasiewetgeving", NJB 77 (2002), 1151-3; "Geen recht op een zachte dood", Medisch Contact 57 (2002), 1150-2.

⁴ H.J. Leenen, Rechten van Mensen in de Gezondheidszorg, Samsom, Alphen aan den Rijn 1978, 208 e.v., 217-218, 238-244, en vele latere drukken.

⁵ In zijn reactie op Buijsen (NJB 77 (2002), 1899) merkt Leenen op dat niemand ooit voor zo'n recht heeft gepleit.

⁶ Leenen heeft nergens in het arrest kunnen lezen dat het EHRM uitspraken doet over de aard van individuele grondrechten. Maar ik zou niet weten hoe je deze passage anders kunt lezen dan als een uitspraak over de aard van het recht op leven.

Daarmee, aldus Buijsen, deelt het hof het recht op leven in bij de categorie van onvervreembare rechten. Als ik een horloge dat in mijn bezit is aan een ander geef, vervreemd ik mijn recht op dat horloge: ik draag aan die ander het recht over om over dat horloge naar goeddunken te beschikken. Van onvervreembare rechten kun je echter niet op die manier ten gunste van een ander afstand doen.

Op deze interpretatie is wel iets aan te merken. Als een patiënt om euthanasie of hulp bij suïcide vraagt, wil hij helemaal niet aan de arts een recht geven om over zijn leven naar goeddunken te beschikken. Hij wil dat die arts de geëigende handelingen verricht om één welomschreven resultaat te bereiken: een snelle en pijnloze dood.

Maar we moeten Buijsen toegeven dat het hof een opvatting van het recht op leven huldigt die ook de mogelijkheid om het recht op die manier uit te oefenen uitsluit. Het recht houdt geen vrijheid, geen keuzemogelijkheden in, en zeker niet de keuze om het goed dat door het recht beschermd wordt hoe dan ook prijs te geven. Het recht wordt dus door een dodende handeling altijd aangetast, ook als die handeling de instemming van de betrokkene heeft. Voor het recht op leven geldt, met andere woorden, het zogenaamde Volenti-principe niet: wat met je eigen instemming gebeurt, kan je geen onrecht aandoen. (*Volenti non fit iniuria.*)⁷

Dat het hof voor het recht op leven het Volenti-principe niet erkent, is eigenlijk geen nieuws. In alle Europese rechtssystemen wordt dat principe voor de drie fundamentele mensenrechten, het recht op leven, op lichamelijke integriteit en op vrijheid, verworpen of op z'n minst sterk beperkt. In het Nederlandse recht is dat expliciet vastgesteld voor het recht op leven in art. 293 Wetboek van Strafrecht (WvS/Sr), het verbod op levensbeëindiging op verzoek, dat door de recente wet geenszins is opgeheven, maar alleen van een uitzonderingsbepaling voorzien. Het is ook expliciet vastgesteld voor het recht op persoonlijke vrijheid (art. 274 Sr). Daarnaast wordt de gelding van het principe, anders dan Buijsen beweert, krachtens ongeschreven recht ook sterk beperkt voor het recht op lichamelijke integriteit. Dit wordt onderstreept door de medische beroepsmoraal, zoals die ook in de Wet op de geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO) een juridische uitdrukking heeft gekregen. Voor een ingrijpende medische handeling is het niet genoeg dat de patiënt er om vraagt, er moet ook een goede reden voor zijn. Met bijzondere klem geldt dat voor deelname aan medische experimenten: als de patiënt daarvan ernstige schade ondervindt, is het verweer dat hij vrijwillig deelnam en de risico's kende, volstrekt onvoldoende.

2. Het recht op leven als beschermd belang

Als het recht op leven geen keuzevrijheid beschermt, wat beschermt het dan wel? De analogie met het recht op lichamelijke integriteit zou ons hier de weg kunnen wijzen. Ook voor dat recht geldt, zoals we zagen, het Volenti-principe niet zonder beperkingen. Wat het Europese recht betreft, blijkt dit het duidelijkst uit het arrest in de zogenaamde Spanner-zaak, waar het EHRM in zijn uitspraak diverse malen naar verwijst (*Laskey, Jaggard and Brown v. the UK*). Die zaak was aangespannen door

---

⁷ Inperkingen van het Volenti-beginsel worden door Joel Feinberg in *Harm to Self* (New York, Oxford U.P. 1986) als "indirect paternalisme" aangeduid. Ik heb elders betoogd dat de morele bezwaren tegen paternalisme niet zonder meer opgaan voor indirect paternalisme: "Euthanasia: Reflections on the Dutch Discussion", in: Raphael Cohen-Almagor ed., *Medical Ethics at the Dawn of the 21st Century*, Annals of the New York Academy of Sciences vol. 913, New York 2000, pp. 174-187. Het doel van het Volenti-beginsel is eerder om vertrouwen dat is opgewekt door instemmingshandelingen te beschermen.

enkele sado-masochisten die voor hun tamelijk vergaande, maar met volledige wederzijdse instemming uitgevoerde spelletjes door Engelse rechtbanken tot gevangenisstraffen van enkele jaren waren veroordeeld. (Die rechtbanken lieten het Volenti-beginsel overigens wel gelden voor "manly sports".) In de Spanner-zaak werd het door de advocaten van Laskey c.s. om te beginnen niet eens betwist dat instemming niet altijd het toebrengen van lichamelijk letsel rechtvaardigt. Zij claimden echter dat in de omstandigheden van dat geval inbreuk op de autonomie van de betrokkenen niet "noodzakelijk in een democratische samenleving" is, zoals artikel 8 lid 2 EVRM eist. Het Hof verklaarde daarop dat "the level of harm that should be tolerated by the law is a matter for the state concerned".

Als dit echter zou betekenen dat iedere handeling die resulteert in lichamelijk letsel boven het vastgestelde niveau, verboden zou zijn, ook als die handeling met instemming van de betrokkene wordt verricht, dan zou de medische beroepsuitoefening grotendeels onmogelijk worden. Aan de arts zijn veel ernstiger inbreuken op de lichamelijke integriteit dan Laskey c.s. elkaar aandeden toegestaan, amputaties bijvoorbeeld. Dat is de zogenaamde "medische exceptie".⁸ Die inbreuken zijn toegestaan als aan twee voorwaarden is voldaan: de patiënt stemt met de behandeling in, en de behandeling is in het belang van de patiënt nodig, om "erger" te voorkomen. De arts heeft een zekere beoordelingsruimte om het zwaarstwegende belang vast te stellen, en bij die beoordeling zullen de opvattingen van de patiënt een grote rol spelen. Maar dat wil niet zeggen dat de tweede voorwaarde op de eerste herleid kan worden.

Op deze manier zou ook het recht op leven kunnen wijken als de patiënt er om vraagt dat zijn leven beëindigd wordt, en de arts tot het gefundeerde oordeel komt dat het in zijn belang is aan dat verzoek gehoor te geven, omdat de rest van dat leven geheel in het teken zal staan van zeer ernstig en onophefbaar lijden.

Het feit dat de Nederlandse euthanasiewet inderdaad beide substantiële zorgvuldigheidseisen naast elkaar kent -een vrijwillig en weloverwogen verzoek, en ondraaglijk en uitzichtloos lijden-, is het eenvoudigst te begrijpen als we het interpreteren in het licht van deze opvatting van het "recht op leven".⁹ In overeenstemming daarmee hebben de ministers tijdens de **kamerbehandeling** dan ook voortdurend herhaald dat de wet niet alleen op een principe van zelfbeschikking gebaseerd is, ook al waren zij daar, blijkens hun beroep op **Leenens argumentatie**, niet bepaald consequent in.

In deze interpretatie is het rechtsgoed dat door een fundamenteel recht wordt beschermd een belang en geen vrijheid. Het recht op leven beschermt het subjectieve belang van de rechthebbende op het leven. Als we aannemen dat er situaties zijn waarin een korter leven per saldo voor de patiënt meer waarde heeft dan een langer leven, omdat de laatste fase van het langere leven geheel beheerst zal worden door negatieve gebeurtenissen en ervaringen, volgt uit die opvatting dat in zulke situaties het recht niet hoeft te verhinderen op een verzoek van de patiënt om levensbeëindiging in te gaan.

---

⁸ De medische exceptie in strikte zin is een ongeschreven rechtvaardigingsgrond. In het voetspoor van Enschede is door diverse auteurs bepleit euthanasie en hulp bij suïcide onder de medische exceptie te brengen, zie bijv. John Griffiths c.s., *Euthanasia in the Netherlands*, Amsterdam U.P. 1998, 285. Dit voorstel is door de Hoge Raad in het Pols-arrest uitdrukkelijk verworpen, NJ 1987, 607.

⁹ Een alternatieve interpretatie is de volgende: het zelfbeschikkingsrecht is de rechtvaardigingsgrond, maar de wetgever meent dat we alleen bij ondraaglijk en uitzichtloos lijden er voldoende zeker van kunnen zijn dat het verzoek om euthanasie vrijwillig en weloverwogen is.

Echter, ook deze opvatting van het recht op leven lijkt door het arrest te worden uitgesloten. Hoewel hoofdzakelijk wordt ingegaan op de opvatting dat het recht keuzemogelijkheden zou impliceren, wordt immers ook gezegd dat artikel 2 "is unconcerned with issues to do with the quality of living".

Welke alternatieve interpretatie van het recht op leven en van de daardoor beschermde waarde is dan nog denkbaar? In de Europese rechtstraditie wordt die waarde in het geheel niet gezien vanuit het gezichtspunt van de rechthebbende, maar als een zogenaamd objectief rechtsgoed. Vooral artikel 1 van de Duitse constitutie - die Würde des Menschen ist unantastbar - wordt meestal op die manier begrepen.¹⁰ Menselijk leven heeft intrinsieke, en dus ook altijd gelijke, waarde, ongeacht de bijzondere kenmerken van de persoon die het leeft. Hoe eigenaardig het wellicht ook is om rechten zo op te vatten -we spreken dan nog steeds over een recht indien de rechthebbende door handhaving daarvan niet langer begunstigd, maar alleen belast of zelfs geschaad wordt-, het hof lijkt zich bij die opvatting aan te sluiten. Zo spreekt het herhaaldelijk in termen (menselijke waardigheid, de heiligheid van het leven) die de nestgeur van deze traditie hebben.¹¹

3. Het recht op leven en het recht op een privé-leven

Door het recht op leven zo te construeren heeft het Hof echter nog geenszins uitgesloten dat hulp bij suïcide of wellicht zelfs euthanasie door een staat onder voorwaarden gelegaliseerd zou kunnen worden, en dat daartoe een beroep zou kunnen worden gedaan, op, hetzij het zelfbeschikkingsrecht, hetzij het subjectieve belang van de patiënt. Het Hof heeft alleen vastgesteld dat uit artikel 2 zelf niet volgt dat zo'n beroep moet worden erkend; dat beroep volgt niet uit het juiste begrip van het "recht op leven".¹² Maar "(t)o the extent that these aspects (kwaliteit van leven en keuzevrijheid) are recognised as so fundamental to the human condition that they require protection from State interference, they may be reflected by the rights guaranteed by other Articles of the Convention...". Ook het feit dat art. 2 "is cast in absolute terms, without exception or proviso", zoals het Hof zegt, sluit dat niet uit. Dat laat immers nog de mogelijkheid open dat dat absolute recht op leven met een ander recht in conflict kan komen. Buijsen laat zien dat het Hof die mogelijkheid voor het in art. 3 geformuleerde recht om gevrijwaard te blijven van "ill-treatment" niet erkent, maar het is de vraag of dat ook geldt voor het recht op een privé-leven dat in art. 8 wordt gegarandeerd.¹³ Mevrouw Pretty had zich ook op dat recht beroepen. En niet geheel zonder succes.¹⁴

"Without in any way negating the principle of sanctity of life protected under the Convention, the Court considers that it is under Article 8 that notions of the quality of life take on significance. In an era of growing medical sophistication combined with longer life expectancies, many people are concerned that they should not be forced to linger on in old age or in states of advanced physical or mental decrepitude which conflict with strongly held ideas of self or personal identity.(...)The

---

¹⁰ Zie daarover uitvoeriger Govert den Hartogh, "The Values of Life", *Bioethics* 11 (1997), 43-66, met verwijzingen naar uitspraken van het Bundesverfassungsgericht.

¹¹ Ik zou persoonlijk prefereren het recht op leven op te vatten als een beschermd belang, maar tegelijk de plicht om het leven te ontzien niet alleen te beschouwen een correlaat van dat recht.

¹² Het is de voornaamste tekortkoming van Buijsens beschouwingen, met name van het artikel in *Medisch Contact*, dat hij hiervoor onvoldoende oog heeft.

¹³ Zoals Buijsen beweert, *Medisch Contact*, p. 1152.

¹⁴ A.E. den Hartog spreekt in haar beschouwing in *Delikt en Delinkwent* 32 (2002), 789-795, terecht van een Pyrrhus-overwinning.

applicant in this case is prevented by law from exercising her choice to avoid what she considers will be an undignified and distressing end to her life. The Court is not prepared to exclude that this constitutes an interference with her right to respect for private life as guaranteed under article 8.1 of the Convention." Wat aan deze overwegingen bijzonder opvalt, is dat art. 8 eerst het subjectieve belang van de patiënt lijkt te beschermen ("the quality of life"), maar vervolgens een zelfbeschikkingsrecht ("her choice").

Als het een inbreuk op mevrouw Pretty's recht op een privé-leven "zou kunnen zijn" haar te verbieden met hulp van haar echtgenoot een einde aan haar leven te maken, kan die inbreuk dan op grond van artikel 8 lid 2 van het verdrag alsnog gerechtvaardigd worden? Daarin wordt allereerst geëist dat het doel van zo'n inbreuk legitiem is, en dat is in dit geval evident het geval. Dat doel is immers de bescherming van het leven. Maar is het gebruikte middel wel "necessary in a democratic society"?

Mevrouw Pretty voerde in dit verband aan dat het wellicht verdedigbaar is hulp bij suicide te verbieden als de suïcidant in bijzondere mate kwetsbaar is en dus bescherming behoeft, maar niet als het gaat om een wilsbekwame volwassene zoals zij, die in staat is om haar beslissingen vrijwillig en weloverwogen te nemen. Het Verenigd Koninkrijk had, nogal cynisch, daartegen ingebracht dat zij gezien haar handicaps en het feit zelf dat zij suicide overwoog, als kwetsbaar moest worden beschouwd. Het hof wijst die tegenwerping gelukkig af. Het meent echter wel dat staten het recht hebben algemene regels uit te vaardigen die de autonomie van sommigen inperken als daarmee grote gevaren voor anderen worden voorkomen. De vraag is dus niet alleen of mevrouw Pretty kwetsbaar is, maar of er andere kwetsbaren zijn dan zij die alleen door een algemeen verbod effectief beschermd kunnen worden. En net als in de Spanner-zaak meent het Hof dat het primair de zaak van staten is "to assess the risk and the likely incidence of abuse if the general prohibition on assisted suicides were relaxed or if exceptions were to be created." De uitdrukkelijke conclusie daaruit is dat het UK mag oordelen dat de risico's te groot zijn. Maar de impliciete conclusie is uiteraard dat andere landen mogen oordelen dat ze genoeg maatregelen hebben genomen om die risico's binnen aanvaardbare grenzen te houden.¹⁵ Buijsen heeft wel gelijk als hij zegt dat het Hof zich voorbehoudt dat oordeel te toetsen, en het daarom niet bij voorbaat vaststaat dat in enig concreet geval, zoals dat van Zwitserland, België of Nederland, dat oordeel bevestigd zou worden.¹⁶ Dat neemt echter niet weg dat staten een beoordelingsruimte krijgen, zij het geen ongelimiteerde. Het arrest kan onmogelijk zo worden gelezen dat het gevaar voor de kwetsbaren, laat staan de heiligheid van het leven, onder alle omstandigheden prioriteit zou moeten krijgen ten opzichte van het recht om een verafschuwd levenseinde te voorkomen.

---

¹⁵ Mevrouw Pretty had betoogd dat als art. 2 niet een recht op sterven impliceert, landen die hulp bij suicide toestaan (waartoe al voor de aanvaarding van de Belgische wet ook Zwitserland behoorde, en dus niet alleen Nederland zoals het hof stelt) dat artikel overtreden. Het hof antwoordt daarop dat "the extent to which a State permits...the possibility for the infliction of harm on individuals at liberty, by their own or another's hand, may raise conflicting considerations of personal freedom and the public interest that can only be resolved on the examination of the concrete circumstances of the case (see, *mutatis mutandis*, *Laskey, Jaggard and Brown v. the UK*, judgment of 19 Febr. 1997, reports 1997-1). However, even if circumstances prevailing in a particular country which permitted assisted suicide were found not to infringe Art. 2 of the Convention, that would not assist the applicant in this case..." Het sluit immers niet uit dat de UK binnen zijn "margin of appreciation" blijft als het hulp bij suicide verbiedt.

¹⁶ Het is mogelijk dat het Hof een opvatting over "effectieve wetshandhaving" huldigt die zich niet verdraagt met de taakverdeling tussen OM en regionale toetsingscommissies waarin die wet voorziet, maar in het door Buijsen gegeven citaat (NJB, p. 115) valt dat niet te lezen. Dat handelt namelijk over de handhaving van een verbod, niet over de toetsing van de uitzonderingen op dat verbod.

4. Conclusie

Laten we op dit punt even terugblikken op de geschiedenis van de Nederlandse rechtsontwikkeling met betrekking tot euthanasie tot aan de wetgeving van 2001. Om de strafbaarheid te ontnemen aan levensbeëindigend handelen dat aan bepaalde zorgvuldigheidseisen voldeed, hanteerde de HR sinds het Schoonheim-arrest van 1984 de rechtvaardigingsgrond van overmacht, specifiek opgevat als conflict van plichten.¹⁷ Hoewel dat in dat bewuste arrest nog niet met zoveel woorden was gezegd, bleken de conflicterende plichten al spoedig te zijn: de plicht om het leven te ontzien en de plicht van een arts om zijn patiënt te behoeden voor ernstig lijden. Kennelijk bleef, ook als de patiënt door zijn ondraaglijk lijden er alleen maar belang bij had te mogen sterven, in de visie van de HR de plicht om zijn leven te ontzien in beginsel behouden. Dus was het niet zijn subjectief belang bij het leven, maar eerder het leven als objectief rechtsgoed dat door het recht op leven beschermd werd geacht. Maar de plicht om het zo opgevatte recht te ontzien kon vervolgens wel degelijk botsen met een beroepspllicht van de arts om het subjectieve belang van de patiënt te dienen. (Niet: diens zelfbeschikkingsrecht te respecteren!)

De euthanasiewet van 2001 presenteerde zich als een codificatie van het reeds gevormde recht. Het ligt dus voor de hand om die wet nog steeds als een belichaming van dezelfde grondgedachten te beschouwen, hoe onvolledig die ook in de parlementaire behandeling van de wet naar voren zijn gekomen.¹⁸ Deze blijken nu goed aan te sluiten bij de manier waarop het EHRM de relevante grondrechten en hun onderlinge relatie interpreteert. Waarbij nog open blijft welk aspect van het recht op een privé-leven het meest fundamenteel is: het recht om gevrijwaard te zijn van ondraaglijk en uitzichtloos lijden, of het recht om te mogen kiezen voor een vervroegde dood.

Buijsen meent dat het arrest in elk geval gevolgen zal hebben voor de verdere Nederlandse discussie over vormen van levensbeëindiging en hulp daarbij. Hij denkt daarbij in het bijzonder aan de voorstellen van de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie (NVVE) voor toelating van experimenten met de "pil van Drion". Die zijn inderdaad, anders dan het geldende recht, geheel op het zelfbeschikkingsrecht gefundeerd, en ook niet anders te verdedigen. Maar we hebben al gezien dat "the right to a private life" ook het zelfbeschikkingsrecht omvat, hoe dat ook nader wordt omschreven en bepaald. Of stappen in die richting zouden kunnen voldoen aan de voorwaarde dat voldoende maatregelen zijn genomen ter bescherming van "kwetsbaren", blijft een open vraag, die overigens nu al geldt voor de Zwitserse praktijk.¹⁹ De betekenis van het arrest voor Nederland (en voorzover ik dat kan overzien, ook voor België) is dus op dit moment niet dat het geldende recht wordt ondermijnd of toekomstige ontwikkelingen worden tegengehouden. Wel zou het ons moeten motiveren om grondiger na te denken over de manier waarop de huidige wet

---

¹⁷ NJ 1985, 106.

¹⁸ In principe wijkt die rechtvaardigingsgrond dus af van die van "normaal medisch handelen" onder de medische exceptie. Daarmee is overigens de rechtspolitieke vraag niet beslist of het zin heeft voor euthanasie en hulp bij suicide een apart toetsingskader te handhaven, met het strafrecht als stok achter de deur, vgl. John Griffiths c.s., *Euthanasia in the Netherlands*, Amsterdam U.P. 1998.

¹⁹ Het staat zelfs niet van te voren vast dat het ter beschikking stellen van euthanatica als hulp bij suicide moet worden opgevat. Er is wel betoogd dat daardoor alleen maar een blokkade wordt opgeheven die is opgericht door het artsenmonopolie op de verstrekking van die middelen.

en eventuele verdergaande voorstellen tot rechtsvorming kunnen worden ingepast in het geheel van de daarvoor relevante rechtsbeginselen.

Ars Aequi, *Juridisch Studentenblad* 52 (2003), 96-104.